

LAGOSNYAK G.

### CREATING A CULTURE OF SPEECH TECHNOLOGY OF THE MODERN TEACHER

*In order that a teacher could professionally organize the process of teaching and forming of communicative jurisdiction, he must possess a high vocal culture. It testifies to his erudition, intellect, ethics, education. Pedagogical trade consists of great number of components among which a very substantial place is occupied by a culture and technique of speech of teacher. Teacher of speech is inseparable from the waste speech technique, by which is meant a system of technological methods of respiration, phonation, articulation, pronunciation skills brought to the degree of automaticity. All these factors provide a professional pedagogical teacher interaction with students. This teacher should always be filled with the emotional and intellectual content, which may be called expression. It is the same binding element, such as a technicality, diction. This is due to the specifics of speech, which are particularly important intonation, gestures, facial expressions condition contact interlocutors, etc.*

*The teacher faces a serious challenge to discern the identity of the future man, whom he creates, primarily through language. Language teachers should be the benchmark for the students. With this most powerful of weapons and great teacher tool develops the historical memory of the people, attaches to the riches of the multinational culture of those for whom this culture is seen primarily through the effect of the word. Our article is devoted technologies of forming of culture of speech of teacher.*

*Key words: communicative jurisdiction, culture and technique of speech of teacher, intonation, gestures, facial expressions.*

УДК 373.3+811.161.2

**БІЛЯВСЬКА Т. М.**

м. Миколаїв, Україна

## ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО МАТЕРІАЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОБОТИ

*У статті розкрито основні аспекти вивчення фразеологізмів у початковій школі. Окреслено критерії добору фразеологічного матеріалу. Розглянуто методичні прийоми, які використовують у роботі з молодшими школярами під час вивчення зазначеного матеріалу. Висвітлено засоби семантизації фразеологізмів. Визначено роль фразеологізмів у збагаченні словникового запасу та розвитку пізнавальних інтересів учнів.*

*Ключові слова: фразеологізм, початкова школа, якість навчання, проблемні питання.*

На сучасному етапі суспільного життя одним із вирішальних завдань освіти є формування національно свідомої особистості. Якість навчання підростаючого покоління зумовлені великою мірою діяльністю вчителя, у процесі якої має бути забезпечений високий рівень викладання. Це спонукає педагогів до пошуків ефективних форм, методів та прийомів навчання, шляхів ефективного педагогічного впливу на школяра.

Серед багатьох проблем початкової школи однією із найбільш актуальних є формування і удосконалення навчально-пізнавального інтересу школярів до уроків читання та мови, до слова як мовної одиниці. Виконуючи завдання навчальної програми, вчителі повинні щонайбільше уваги приділяти розвитку мовлення учнів, збагаченню їхнього словникового запасу. Важливу роль тут відіграє ознайомлення з фразеологічним багатством української мови та вироблення навичок користування цими виражальними засобами. Адже фразеологізми стануть невід'ємну частину українського фольк-

лору і складають національне багатство мови. Допомогти оволодіти цим багатством – важливе завдання початкової школи. Проте необхідно зазначити, що серед загально методичних досліджень щодо методів та прийомів збагачення словникового запасу молодших школярів, вкрай мало спеціальних ґрунтовних розвідок з методики фразеологічної роботи в початковій школі. З фразеологічними зворотами детально учні знайомляться лише у середній школі. Тому й більше досліджень з цієї проблеми торкаються середньої ланки освіти (Л. Соловець [3], В.Д. Ужченко [5], Г.Онкович [2]). Однак залучення учнів до скарбів української фразеології необхідно починати у початкових класах.

Мета статті: розглянути проблемні питання, що постають під час вивчення зазначеної тематики в початковій школі; визначити чинники, які впливають на якість засвоєння фразеологічного матеріалу.

У програмі з української мови в початкових класах не передбачено цілеспрямованої систематичної роботи над фразеологічним матеріа-

лом. Тому виникає необхідність планування та створення спеціального методичного комплексу, який діятиме протягом перших чотирьох років навчання. По-перше, необхідно враховувати те, що фразеологізми дитина починає вживати вже з раннього дитинства. Тому учитель повинен уміти активізувати вже засвоєне, стилістично відтінити влучні вислови. Крім цього, важливим у навчальній роботі є створення учителем емоційного фону для сприймання того чи іншого вислову.

По-друге, одним із головних компонентів у методиці навчання фразеології у початкових класах є і сам учитель, зокрема, його вміння творити, знайомити учнів із «фразеологічними зразками». Необхідно також звернути увагу й на такий важливий момент, як мовлення педагога: воно повинно бути не тільки граматично довершеним, а й образно-емоційним, багатим на фразеологічні засоби – доречно вжитими й стилістично правильними.

По-третє, вчителю необхідно визначити критерії добору фразеологізмів для засвоєння молодшими школярами. Окреслимо основні із них: доступність фразеологізмів для дітей молодшого шкільного віку; відповідність фонетичних, лексичних синтаксичних особливостей фразеологізмів граматичному матеріалові, який вивчається у початковій школі; значення фразеологізмів в етичному вихованні учнів; врахування сфери їх уживання (унікати фразеологізмів із мови аргю, історичної і публіцистичної літератури); значення фразеологізмів для розвитку світогляду молодших школярів.

Аудіювання також сприяє розвиткові фразеологічного мовлення учнів. Вони повинні чути фразеологізми: з уст батьків, слухаючи радіо, переглядаючи кінофільми, і, звичайно, від учителя. Аудіювання сприяє формуванню навичок розпізнавання й виділення фразеологічних сполук у живому мовленні. Важливі при цьому форма й система запитань і завдань учителя. Вони зосереджують увагу учнів на фразеологічних одиницях, їх значенні, доречності вживання, на їх виділенні в мовленні шляхом особливого смислового наголошування.

Фразеологічний запас молодших школярів великою мірою поповнюється й при самостійному читанні творів, яке сприяє візуальному, графічному запам'ятовуванню, усвідомленню способів уведення фразеологізмів до контексту. Так, одним із ефективних методичних прийомів є читання вголос фразеологічно насичених текстів, побудованих на усталених виразах. Дітям запам'ятовуються саме ті фразеологізми, на

яких учитель зосереджує увагу, логічно й емоційно виділяє. При вивченні казок, діти звертають увагу на численні фольклорні вирази. Цьому сприяють звичайні їх повторення в тексті казки, які учні охоче повторюють. Наприклад, казка «Рукавичка». Тут багато разів повторюються сполуки *мишка-шкреботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лесичка-сестричка, ведмідь-набрід*. Евфонічно оброблені в усній творчості народу, ці образи повторюються дітьми, поступово стають їх мовно-фразеологічним надбанням. Тому в молодшому шкільному віці часто спостерігаємо в учнів такі усталені поетичні вислови: бичок-третячок, коза-дереза, солом'яний бичок, хвостище-помелище, вода живуща і зцілюща, оце меч – а йому голова з плеч, ні живий ні мертвий, нижче неба, вище землі. Отже, кількаразове повторення виразів також сприяє запам'ятовуванню.

Одним із важливих чинників збагачення словникового запасу учнів є робота з прислів'ями та приказками, у яких сформульований віковий досвід народу. Тут доречно запропонувати такі види робіт: дібрати заголовки до кожного розділу тексту, використувуючи при цьому прислів'я; проаналізувати, які думки висловлені в прислів'ях; розказати про випадок у житті, до якого можна застосувати певне прислів'я; скласти усне оповідання за прислів'ям.

Необхідно зазначити, що образних фразеологічних сполук учень у текстах не бачить, не розуміє їхнього значення, не може оцінити їхньої функціональної і стилістичної ролі, тому в початкових класах учителю необхідно дібрати систему вправ, спрямованих на пояснення змісту зворотів, їх призначення та ролі в текстах (знаходження, підкреслювання, виписування).

Для практичного оволодіння і закріплення цих сполук в активному словникові учнів, доречним є складання речень, використання їх у творчих роботах. На збільшення фразеологічного складу мовлення дітей можна запропонувати дітям такі види вправ: добір фразеологізмів за аналогією, за контрастом; добір синонімічних фраз; добір слів-синонімів, еквівалентним зворотам; ведення класної картотеки влучних висловів.

Для перевірки результатів цієї роботи необхідно запропонувати школярам знайти, підкреслити й виписати фразеологізми із незнайомих текстів. Одним із ефективних видів роботи є вибіркові диктанти – запис цілісних сполучень, сприйнятих на слух.

Використовуючи запропоновані завдання, вчителю необхідно продумати, у якому класі

та який поданий тип вправ можна використати; яку кількість фразеологізмів на уроці слід розглянути; як співвіднести фразеологічний матеріал з темою, що вивчається; як забезпечити закріплення фразеологізмів. Фразеологічні одиниці можна вважати засвоєними, якщо учень свідомо користується ними у власному мовленні.

Таким чином, свідоме й уміле використання учнями фразеологізмів, включення їх у зв'язне мовлення великою мірою залежать від умов, які учитель може регулювати; від тих методів і прийомів, що застосовує він. У результаті учні запам'ятовують усталені вирази, які згодом перетворюються у засіб спілкування, вираження думки.

Однією з найважливіших проблем навчальної фразеології є семантизація фразеологізмів. Розглянемо основні прийоми встановлення фразеологічних значень. Семантизація за допомогою лексичного синоніма (до неї вдаються в тому випадку, коли фразеологізм можна замінити словом: *ляца дати* – ударити, *лягти головою* – загинути). Семантизація за допомогою декількох синонімів (поняття «синонім» тут розуміється розширено, ситуативно, а не лише строго, лаконічно: *не з руки* – незручно, не личить, не гоже). Одночасно – це й робота над збагачуванням словникового запасу учнів.

Приємом зіставлення стійкого й омонімічно вільного словосполучення (наприклад: *перелітна птиця* (птахи, що відлітають на зиму в південні краї, а влітку повертаються; про людину, що не живе довго на одному місці або часто змінює місце роботи). Особливо актуальний цей прийом на початкових стадіях формування в учнів поняття фразеологічного значення. Доречними будуть питання й завдання такого характеру: порівняйте значення вільних і стійких словосполучень; чим вони відрізняються одне від одного?; складіть із даними словосполученнями по два речення: у першому вживайте їх як вільні, а в другому – як усталені словосполучення.

Семантизація за допомогою синонімічного фразеологізму. До такого прийому звертаються в тому випадку, коли учням відомий інший синонімічний вираз (*загнати на слизьке* – *посадити в калюжу*)

Описовий прийом тлумачення. Цей прийом є універсальним. До нього вдаються при семантизації фразеологізмів, які за будовою є реченнями (*сорока на хвості принесла* – говорять, коли хочуть приховати справжнє джерело інформації).

Комбінований спосіб семантизації. У шкільній практиці до цього способу вдаються особливо часто, коли намагаються точніше передати

семантику виразу: *ні в сих ні в тих* – розгубитися, зніяковіти, не знати, як діяти (для пояснення використовуються лексичні синоніми й описовий зворот).

Семантизація за допомогою контексту. Зміст контексту дуже часто висвітлює семантику того чи іншого звороту. Доречними будуть такі завдання: знайдіть у поданих реченнях слова й словосполучення, що розкривають семантику-значення фразеологізмів; поясніть значення фразеологізмів за допомогою контексту.

При вивченні фразеологізмів формуються навчально-мовні лексичні та фразеологічні вміння. Зокрема, вміння відрізняти лексичне значення (в слові і фразеологізмі) від граматичного; пояснювати лексичне значення відомих фразеологізмів; визначати в якому значенні вживаються слова і фразеологізми в контексті; знаходити в контексті вивчені фразеологічні одиниці; будувати речення з фразеологічними зворотами; вміння вживати фразеологізми відповідно до ситуації мовлення.

Отже, у початкових класах відбувається практичне ознайомлення учнів з фразеологічними одиницями. Це пропедевтичний етап у вивченні шкільного курсу фразеології. Однак і він є важливим, оскільки у цей період діти дізнаються, що є вирази, які можуть яскравіше позначати ті чи інші поняття; учні вчаться обирати влучні слова для вираження своїх думок, уникати вживання тавтологічних висловлювань. З огляду на це, зазначимо методичні рекомендації щодо роботи із фразеології в початкових класах. Робота над фразеологізмами повинна починатися з першого класу і систематично продовжуватися на всіх етапах філологічної освіти. Проведення цієї роботи необхідно здійснювати з урахуванням принципів наочності та доступності викладеного матеріалу для дітей кожної вікової групи. Процес збагачення фразеологічним матеріалом повинен будуватися на основі приблизного фразеологічного мінімуму, який потрібно укладати з урахуванням комунікативної цінності та семантико-тематичної обумовленості.

Таким чином, робота з фразеологізмами дає змогу розширити мовленнєвий запас учнів, сприяє реалізації комунікативної змістової лінії навчання української мови, формує вміння користуватися тлумачними та фразеологічними словниками; розвиває увагу учнів до значення і вживання стійких сполучень, виховує в них потребу у виборі потрібного фразеологізму для вираження тієї чи іншої думки у власному висловлюванні. Розуміння фразеологізмів під час чи-

тання художніх творів і перегляду кінофільмів, використання їх в усному і писемному мовленні є одним із показників високого рівня володіння рідною мовою.

#### Література

1. Ляхова Т. Фразеологічний матеріал в початковій школі / Т. Ляхова // Початкова школа. — 1997. — № 4. — С. 28—31.
2. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія: Чому ми так говоримо? / Ф. П. Медведєв. — Харків: Вища школа, 1982. — 232 с.
3. Ониківич Г. Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства / Г. Ониківич // Дивослово. — 1994. — № 9. — С. 12—16.
4. Соловець Л. Збагачення мовлення учнів фразеологізмами / Г. Ониківич // Українська літерату-

ра в загальноосвітній школі. — 2003. — № 4. — С. 44—49.

5. Соловець Л. Фразеологізм як засіб залучення школярів до витоків української культури / Л. Соловець // Початкова школа. — 2001. — № 6. — С. 23—25.
6. Тесленко О. Міжпредметні зв'язки як дидактична умова підвищення рівня знань учнів з фразеології / О. Тесленко // Дивослово. — 2000. — № 1. — С. 37—39.
7. Тесленко О. Фразеологія на уроках української мови як етнографічний фактор / О. Тесленко // Українська мова і література. — 2005. — № 5. — С. 2—4.
8. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі: Посібник для вчителя. / В. Д. Ужченко. — К.: Вища школа. — 1990. — 180 с.

**БЕЛЯВСКАЯ Т. Н.**

#### К ВОПРОСУ ОБ ИЗУЧЕНИИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОГО МАТЕРИАЛА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАБОТЫ

*В статье раскрыты основные аспекты изучения фразеологизмов в начальной школе. Обозначены критерии отбора фразеологического материала. Рассмотрены методические приемы, которые используют в работе с младшими школьниками во время изучения данного материала. Определены способы семантизации фразеологизмов. Обусловлена роль фразеологизмов в обогащении словарного запаса и развитии познавательных интересов учащихся.*

*Ключевые слова: фразеологизм, начальная школа, качество обучения, проблемные вопросы.*

**BILIAVSKA T.**

#### TO THE QUESTION OF STUDYING OF THE PHRASEOLOGICAL MATERIAL AT THE PRIMARY SCHOOL: PROBLEMS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

*In the article it is developed the main aspects of studying of the phraseological units at the primary school. It is described criteria of selection of the phraseological material. It is considered methodical ways, which are used by the work with pupils during the studying of the specified material. It is developed method of semantic phraseology. It is determined the part of the phraseological units in the enrichment of the vocabulary and development cognitive interesting of pupils.*

*Key words: phraseological unit, primary school, the quality of studying, problem questions.*

УДК 371.25

**ЗУБЕНКО Т. В.**

м. Миколаїв, Україна

## ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ІНТЕГРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*В статті розглядається проблема інтеграції іноземної мови в навчання молодших школярів та її практичне значення. Пропонується для розгляду досвід застосування мовних інтегрованих уроків у початковій школі.*

*Ключові слова: інтеграція, початкова школа, іноземна мова, загальноосвітні предмети.*

**Постановка проблеми.** Відповідно до концепції розвитку середньої загальноосвітньої школи у 2012/2013 навчальному році розпочалося вивчення іноземної мови з 1-го класу. Як засвідчує практика, кількості годин за навчальним планом Міністерства освіти і науки не зовсім достатньо для формування іншомовної комунікативної компетенції молодшого школяра, оскільки не у всіх школах години варіативної складової вико-

ристовуються на іноземну мову. Розширення кількості навчальних предметів, збільшення годин на вивчення вже існуючих призводить до перевантаження учнів у школі. Суспільство й освіта знаходяться у пошуку інших шляхів надання дитині всіх необхідних знань для загальнокультурного розвитку у сучасному розумінні. До шляхів розв'язання цієї проблеми належить і створення інтегрованих уроків.